
Г. В. Анісімова.

ЗОНА НАДЗВИЧАЙНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ – окрема місцевість України, на якій виникла надзв. екол. ситуація. Прав. регулювання відносин, які виникають під час здійснення надзв. заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей і нормалізацію екол. стану на території З. н. е. с., визначення порядку встанов-

лення прав. режиму З. н. е. с., його організац., фінансового та матеріально-техн. забезпечення, порядку відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок виникнення надзв. екол. ситуації, а також вирішення ін. організац. питань у цій сфері здійснюються згідно з приписами КУ, ЗУ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про правовий режим надзвичайного стану», ін. нормат.-прав. актами.

Як прав. категорія «надзв. екол. ситуації» у екол. зак-ві України з'явилися з прийняттям ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» в розд. XIII «Надзвичайні екологічні ситуації» (ст. 65–66). Поряд із зазначеним терміном у прав. обіг введений термін «З. н. е. с.». Згідно з п. 19 ст. 92 КУ виключно ЗУ визначається прав. режим «З. н. е. с.». Оголошення окремих місцевостей З. н. е. с. регламентується п. 31 ст. 85 та п. 21 ст. 106 КУ. А у 2000 був прийнятий спец. ЗУ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», який до сьогодні регулює питання, пов'язані з виникненням надзв. екол. ситуацій, оголошенням окремих територій, на яких вони виникли, З. н. е. с. Осн. завданнями цього Закону є: прав. регулювання відносин, що виникають під час здійснення надзв. заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей і нормалізацію екол. стану на території З. н. е. с.; визначення порядку встановлення прав. режиму З. н. е. с., його організац., фінансового та матеріально-техн. забезпечення, у т. ч. відповідного режиму використання, охорони та від-

творення природ. ресурсів; встановлення порядку залучення юрид. та фіз. осіб до участі у надзв. заходах на території зони та відшкодування вартості виконаних ними робіт; визначення порядку відшкодування шкоди, заподіяної юрид. та фіз. особам внаслідок виникнення надзв. екол. ситуацій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків.

Принципами регулювання прав. режиму в З. н. е. с. є: пріоритет захисту життя та здоров'я людей; непорушність конституційних прав і свобод людини і громадянина; комплексність заходів, спрямованих на нормалізацію екол. стану; забезпечення населення достовірною інформацією про стан довкілля, можливу загрозу для життя та здоров'я людей і про виконання заходів, спрямованих на нормалізацію екол. стану; невідворотність відповідальності осіб, винних у виникненні чи ускладненні надзв. екол. ситуації. Окрема місцевість України, на якій виникла надзв. екол. ситуація, може бути оголошена З. н. е. с.

Підставами для оголошення окремої місцевості З. н. е. с. є: значне перевищення гранично допустимих норм показників якості навколишнього природ. середовища, визначених зак-вом; виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди юрид., фіз. особам чи навколишньому природ. середовищу внаслідок надмірного забруднення навколишнього природ. середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи чи ін. факторів; негативні зміни, що сталися в навколишньому природ. середовищі на знач-

ній території і які неможливо усунути без застосування надзв. заходів з боку держави; негативні зміни, що сталися в навколишньому природ. середовищі, які суттєво обмежують або виключають можливість проживання населення і проведення госп. діяльності на відповідній території; значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природ. середовищі.

Окрема місцевість України оголошується З. н. е. с. Президентом України за пропозицією Ради нац. безпеки і оборони України або за поданням КМУ. Указ Президента України про оголошення окремої місцевості З. н. е. с. затверджується ВРУ протягом 2-х днів з дня звернення Президента.

КМУ вносить подання про оголошення окремої місцевості З. н. е. с. на підставі пропозицій центр. органу виконавчої влади, до відання якого віднесені питання екол. безпеки, Ради міністрів АРК, обласних, Київ. та Севастопольської міських держ. адміністрацій, органів місц. самоврядування або за власною ініціативою.

Оголошення території АРК або окремих її місцевостей З. н. е. с. може ініціювати Верховна Рада АРК.

Указ Президента України про оголошення окремої місцевості З. н. е. с. негайно доводиться до відома населення через ЗМІ та систему оповіщення цив. оборони.

Межі території, на якій оголошується З. н. е. с., можуть бути змінені з дотриманням вимог, встановлених ст. 6 ЗУ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».

Прав. режим З. н. е. с. – це особл. прав. режим, який може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзв. екол. ситуацій і спрямовується для попередження людських і матеріальних втрат, відвернення загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзв. екол. ситуації. Запровадження відповідного прав. режиму З. н. е. с. передбачає виділення коштів з Держ. та місц. бюджетів, резервного фонду КМУ чи ін. джерел, не заборонених законом. При недостатності цих коштів КМУ подає Президенту України законопроект про зміни до Держ. бюджету України, який вноситься до ВРУ для позачергового розгляду як невідкладний.

За наявності достатніх підстав у межах З. н. е. с. може бути введено прав. режим надзв. стану в порядку, встановленому ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану». Йдеться, зокрема, про встановлення особл. режиму в'їзду і виїзду; обмеження руху транспортних засобів та проведення їх огляду з метою необхідної їх обробки, тимчасової затримки в разі виявлення можливого небезпечного їх впливу на життя і здоров'я людей або загрози погіршення екол. ситуації; посилення охорони громад. порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного госп-ва; заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом; заборона страйків; примусове відчуження або вилучення майна у юрид. і фіз. осіб.

Прав. статус та обмеження прав і свобод громадян, прав і законних інтересів юрид. осіб в умовах надзв. ста-

ну визначаються відповідно до КУ і законів. Обмеження конституційних прав і свобод громадян, що можуть бути застосовані в умовах надзв. стану, є вичерпними і розширеному тлумаченню не підлягають. В умовах надзв. стану не можуть бути обмежені права та свободи, зазначені в ч. 2 ст. 64 КУ.

Дія прав. режиму З. н. е. с. може бути достроково припинена Президентом України за пропозицією Ради нац. безпеки і оборони України або за поданням КМУ у разі усунення обставин, що стали причиною оголошення окремої місцевості З. н. е. с., виконання заходів, які необхідно було здійснити для нормалізації екол. стану на території З. н. е. с.

Припинення дії прав. режиму З. н. е. с. на території АРК або в окремих її місцевостях може ініціювати Верховна Рада АРК. Подання КМУ про дострокове припинення дії прав. режиму З. н. е. с. готуються з урахуванням пропозицій органів місц. самоврядування та місц. органів виконавчої влади. З достроковим припиненням дії прав. режиму З. н. е. с. така територія не вважається З. н. е. с.

Зміна прав. режиму З. н. е. с. проводиться з дотриманням вимог, встановлених ст. 6 ЗУ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».

Особам, які постраждали від надзв. екол. ситуації, відшкодовується заподіяна матеріальна шкода та надається ін. необхідна допомога на умовах і в порядку, встановлених законом. Відшкодування шкоди особам, які постраждали від надзв. екол. ситуації, та громадянам, залученим до виконання заходів з ліквідації її наслідків, здійснюється за

рахунок коштів держ. та місц. бюджетів, передбачених на зазначені цілі, резервного фонду КМУ, а також ін., не заборонених законом, джерел. Громадянам, залученим до виконання заходів у З. н. е. с., у т. ч. аварійно-рятувальних робіт, у випадках, передбачених цим Законом, гарантується оплата праці відповідно до чинного зак-ва. Юрид. і фіз. особи, винні в порушенні прав. режиму в З. н. е. с., несуть відповідальність відповідно до законів.

Юрид. і фіз. особи, з вини яких юрид. та фіз. особам заподіяно шкоду, пов'язану з недотриманням вимог ЗУ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», відшкодовують її згідно із законом.

Лит.: Комарницький В. М. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій в Україні: дис... канд. юрид. н.: 12.00.06. К., 2002; Балюк Г. І. Законодавство у сфері надзвичайних екологічних ситуацій: історія становлення і сучасний стан // Юридичні науки, 2005, вип. 67–69; Шараєвська Т. А. Правове регулювання захисту територій і громадян за надзвичайних екологічних ситуацій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.06. К., 2013.

Г. В. Анісімова.